

УДК 336.143

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЧЕРКАСЬКОГО РЕГІОНУ

Катерина Плигач; Олександр Марченко

Черкаський державний технологічний університет, Черкаси, Україна

Резюме. Досліджено наукові підходи до сутності категорії «фінансове забезпечення» сільських територій. Наголошено, що питання фінансового забезпечення розвитку сільських територій передбачає наявність відповідного обсягу фінансових ресурсів, так і здатність усіх суб'єктів сільських громад ефективно розподіляти та використовувати дані ресурси. Визначено два основних напрямки фінансування розвитку сільських територій: фінансування виробництва та соціальної сфери територіальних громад. Досліджено соціально-демографічний стан сільських територій Черкаського регіону (природний та міграційний приріст населення, рівень оплати праці та безробіття). Визначено, що не зважаючи на те, що сільське населення Черкаської обл. швидко старіє, відбувається розширення демографічного підґрунтя до його відтворення, хоча природний приріст жителів сіл стабільно скорочується. Зростання демографічного навантаження на працездатне сільське населення посилюється й високим рівнем безробіття.

Дослідження виконання місцевих бюджетів Черкаської обл. вказує на необхідність пошуку альтернативних джерел фінансування (зокрема грантового фінансування). Встановлено та конкретизовано, що даний вид фінансування має як переваги, так і недоліки. Основними перевагами є: значна сума залучених коштів; зростання вмотивованості та дисциплінованості серед працівників; перспектива довготривалої співпраці. Недоліками є: вузька обмеженість спеціалізації фінансування; тривалість прийняття рішень щодо надання фінансування. Запропоновано вважати активізацію процесу залучення ресурсів з альтернативних джерел як передумову покращення соціального становища сільського населення області.

Ключові слова: фінансове забезпечення, сільські території, місцевий бюджет, альтернативне джерело фінансування, регіон.

FINANCIAL SUPPORT OF RURAL AREAS DEVELOPMENT IN CHERKASY REGION

Plyhach Kateryna; Marchenko Alexander

Cherkassy State Technological University, Cherkasy, Ukraine

Summary. In the article there was analyzed the essence of the category «financial provision» of rural territories. There was emphasized that the financial provision of rural development issue presupposes both the availability of adequate financial resources and the ability of all rural communities of efficiently distribute and use these resources. Two main directions of financing of rural areas development were defined: financing of production and social areas of territorial communities. The socio-demographic state of Cherkassy region rural territories (natural and migration population growth, wages and unemployment) was researched. There was determined that despite the fact that the rural population of Cherkasy region rapidly aging, the demographic background to its reproduction expands. Although the natural increase of villagers is steadily declining. The growth of the demographic burden on the able-bodied rural population is also aggravated by the high unemployment rate.

Investigating the implementation of Cherkasy region local budgets demonstrates the need to find alternative sources of funding (in particular, grant funding). There was established and specified that this type of financing has both advantages and disadvantages. The main advantages are: significant amount of attracted funds; increasing motivation and discipline among employees; the prospect of long-term cooperation. The disadvantages are: limited funding specialization; the long-term of funding decision-making. Activation of the process of attracting resources from alternative sources will contribute to the improvement of social situation of region rural population.

Key words: financial support, rural areas, local budget, alternative source of funding, region.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, зважаючи на сучасний рівень соціально-економічного розвитку вітчизняного сільського господарства, системного вирішення потребують питання розвитку сільських територій. Особливої актуальності це набуває, зважаючи на зниження рівня та якості життя сільського населення, його деградацію та погіршення матеріального становища; скорочення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції; низький рівень рентабельності аграрних виробників; зниження чисельності об'єктів соціальної інфраструктури сільських територій; відсутність фінансової підтримки малого бізнесу галузі тощо.

Тому одним з найважливіших завдань для вирішення даних проблем є пошук та акумулювання необхідного обсягу фінансових ресурсів, здатних забезпечити безперервне відтворення виробничого процесу та всесторонній розвиток сільських територій. З метою досягнення практичної реалізації відповідного завдання важливого значення набуває дослідження теоретично-практичних складових фінансового забезпечення сільських територій на регіональному рівні, що особливо актуально в умовах децентралізації. Окрім того, питання фінансового забезпечення сільських територій набуває актуальності у зв'язку з потребою в оптимізації відносин між бюджетами різних рівнів через відсутність узгодженості розподілу видаткових повноважень між представниками виконавчої влади та місцевого самоврядування, невідповідність напрямів територіального розвитку та ресурсного потенціалу громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку сільських територій є предметом вивчення багатьох науковців, зокрема таких, як: О. О. Ляхович, О. І. Ільчук, А. Г. Бидик, І. І. Долженко, Л. В. Сухарська, О. А. Дем'янишина та ін. Однак, незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених проблемам розвитку сільських територій, головна увага зосереджується на обсягах і тенденціях державної фінансової підтримки агропромислового сектора. При цьому недостатньо опрацьованими залишаються процеси залучення коштів з альтернативних джерел фінансування розвитку сільської місцевості. Тому виникає потреба у дослідженні теоретико-прикладного аспекту пошуку та залучення ефективних джерел фінансування розвитку сільських територій для подолання існуючих соціально-економічних проблем.

Метою статті є дослідження сутності ключових джерел фінансування розвитку сільських територій Черкаського регіону, визначення переваг та недоліків залучення коштів з альтернативних програм підтримки діяльності сільських територіальних громад.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети визначено такі наукові завдання: розглянути підходи до трактування сутності категорії «фінансове забезпечення» сільських територій; визначити рівень бюджетного фінансування на місцевому рівні у Черкаському регіоні; дослідити соціальний рівень життя мешканців сільської місцевості регіону; розглянути перспективи залучення фінансування сільськогосподарської діяльності регіону з альтернативних джерел.

Для вирішення поставлених завдань було використано такі методи: аналіз, синтез, узагальнення, індукція, аналогія, системний підхід.

Виклад основного матеріалу. Категорія «фінансове забезпечення» є предметом дослідження багатьох науковців, однак серед них не досягнуто консенсусу щодо визначення єдиного підходу до характеристики даного поняття. Думки вчених розділяються при окресленні елементів та форм фінансового забезпечення сільських територій.

Ляхович О. О., Ільчук О. І., Бидик А. Г. фінансове забезпечення розвитку сільських територій характеризують як діяльність щодо формування, розподілу й використання централізованих та децентралізованих грошових фондів для забезпечення безперервного фінансування відтворювальних процесів; сприяння розвитку сільських

територій, зокрема суб'єктів підприємництва, які провадять діяльність у межах цих територій; підвищення добробуту та якості життя місцевого населення у межах загальнодержавних і регіональних стратегічних напрямків розвитку. Фінансове забезпечення територій передбачає формування та накопичення необхідного обсягу фінансових ресурсів усіма об'єктами сільської територіальної громади в достатньому обсязі, їх раціональний розподіл та ефективне використання для досягнення пропорційного розвитку усіх галузей сільського середовища, відповідність інтересам сільських територіальних громад і збереження історичного життєвого середовища місцевих мешканців [1, с. 864; 2, с. 161].

На думку Тичковської Л., фінансова забезпеченість полягає у досягненні балансу між потребами відповідної громади та її можливостями [3, с. 73 – 74]. Водночас, для категорії фінансового забезпечення сільських територій властивими є певні особливості, які залежать від відповідних цілей розвитку, специфіки територіального розміщення та територіальних об'єктів, на яких здійснюється відповідна фінансова політика, а відповідно і визначається наявність можливостей. Крім того, важлива роль відводиться особливостям розвитку соціально-просторових утворень (традиціям, звичаям та світоглядним чинникам, тобто соціально-психологічним умовам проживання відповідної громади) [4, с. 14].

Сухарська Л. В. зазначає, що «фінансове забезпечення розвитку територіальної громади» полягає у цілеспрямованому впливі всіх взаємопов'язаних з територіальною громадою суб'єктів для забезпечення її потреб та інтересів шляхом формування й використання фінансових ресурсів. На думку автора, важлива роль серед джерел формування прибутків громади належить надходженням від фізичних осіб [5, с. 122]. Однак варто зауважити, що не доцільно ототожнювати категорії «дохід» та «прибуток», до того ж, територіальна громада не є суб'єктом підприємницької діяльності, метою якого є отримання прибутку. Водночас автор влучно підкреслив, що основна частка у джерелах доходів територіальної громади належить надходженням від фізичних осіб.

Тобто питання фінансового забезпечення розвитку сільських територій, з одного боку, передбачає наявність відповідного обсягу фінансових ресурсів, а з іншого, – здатності усіх суб'єктів сільських громад ефективно розподіляти та використовувати дані ресурси.

Різновекторність фінансування розвитку сільських територій зводиться до основних двох напрямків: фінансування виробництва (з позиції бюджетної політики зазвичай прирівнюється до фінансування сільськогосподарського виробництва, виключаючи інші галузі економічної діяльності та цим самим обмежуючи відповідну політику) й фінансування соціальної сфери територіальних громад. Кожен із зазначених напрямків фінансування сільського розвитку поділяється на піднапрямки. Зокрема, державне фінансування розвитку сільського господарства реалізується за допомогою субсидування, кредитування, державних закупівель, товарних продовольчих інтервенцій, захисту вітчизняних виробників на зовнішніх ринках, податкових пільг, підтримки аграрної науки тощо [6]. При цьому важлива роль належить бюджетній політиці.

Дослідження виконання місцевих бюджетів вказує на кардинальну трансформацію перерозподілу фінансових потоків між центральним і місцевими бюджетами завдяки реформі міжбюджетних відносин. Підтвердженням цього є профіцит місцевих бюджетів Черкаської обл.: за 2018 р. на соціально-економічний розвиток до місцевих бюджетів області надійшло 93,4 млн. грн. (112,5% річного обсягу, затверджених місцевими радами надходжень). Однак порівняно з попереднім роком спостерігається негативний приріст надходжень до загального фонду на 44,8% [7].

На нормативно-правовому рівні було здійснено спроби покращити фінансове забезпечення сільських територій за допомогою загальнодержавних програм, зокрема таких, як: «Основні засади соціальної сфери села» (2000 р.), «Державна програма розвитку соціальної сфери села на період до 2005 р.», «Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р.», «Державна цільова програма розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 р.» [8]. Однак ключовий зміст останньої програми стосується переважно збільшення аграрного виробництва та незначним чином – підвищення рівня забезпечення соціальними благами сільського населення.

Соціальні наслідки перетворень в аграрному секторі є досить помітними. Станом на початок 2018 р. чисельність наявного сільського населення Черкаської обл. складає 530,3 тис. осіб., тобто 43% жителів області. До того ж, відбувається скорочення кількості мешканців сільських територій, що підтверджено даними таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка показників природного приросту чисельності сільського населення Черкаської обл.
за 2014 – 2017 рр.

Table 1

Dynamics of natural increase indicators of Cherkasy region rural population number for 2014 – 2017

Показник	Рік				Абсолютне відхилення, +/-
	2014	2015	2016	2017	
Щорічний темп приросту чисельності сільського населення, %	-1,06	-0,9	-1,34	0,13	1,19
Коефіцієнт природного приросту міського населення, ‰	-3,5	-3,8	-4,7	-5,6	-2,1
Коефіцієнт природного приросту сільського населення, ‰	-11	-11,1	-11,9	-12,3	-1,3
Коефіцієнт смертності міського населення, %	13,4	13,1	13,3	13,5	0,1
Коефіцієнт смертності сільського населення, %	20,9	20,2	20,4	20,1	-0,8

Джерело: складено автором за даними [9; 10].

Незважаючи на те, що рівень смертності серед сільського населення є досить високим (понад 20 осіб на 1000 сільських жителів), а його природний приріст є від'ємним і має негативну тенденцію до зростання, все ж у абсолютному значенні кількість померлих осіб зменшилася (на 3,4% за 2014 – 2017 рр). При цьому рівень смертності міського населення за досліджуваний період зріс на 0,1%. Причиною цього є як переважаючий рівень стресового напруження та екологічної забрудненості у містах порівняно з сільськими територіями, так і виїзд хворих на лікування до міст у зв'язку з кращим рівнем медичного забезпечення.

Під впливом значного зниження народжуваності у сільській місцевості, скорочення чисельності постійних мешканців відбувається старіння місцевого населення. Відповідно до шкали оцінювання процесу старіння населення, складеної Е. Россетом, дуже високий рівень демографічної старості характеризується у випадку, якщо частка осіб віком понад 60 років перевищує значення 18% [11]. За даними 2018 р. серед сільського населення Черкаської обл. відповідне значення складає 27,7% [9].

Структура сільського населення області є несприятливою для відтворення, на що вказує переважання частки старіючого населення над молодим поколінням (27,7% та 14,7% відповідно) [9]. Однак спостерігається динаміка до зростання частки сільського

населення Черкаської обл. віком до 15 р. та скорочення частки людей похилого віку за 2013 – 2017 рр.

Тобто, незважаючи на те, що сільське населення регіону швидко старіє, відбувається розширення демографічного підґрунтя до його відтворення. Темпи даних динамічних зрушень мають тенденційний характер.

Станом на початок 2018 р. на 1000 жителів сільської місцевості Черкаської обл. у працездатному віці припадає 737 осіб старше працездатного віку (тобто 73,7%, серед яких чисельність людей похилого віку складає майже половину сільського економічно активного населення області). Тобто, розподіл життєвих зусиль покоління селян-батьків спрямовується на користь утримання осіб непрацездатного віку замість використання ресурсів для виховання молодого покоління.

Зростання демографічного навантаження на працездатне населення Черкаської обл. підтверджує і рівень зайнятості у селах. Рівень зареєстрованого безробіття серед сільського населення працездатного віку дорівнює 2,2%, що на 0,3 п. п. більше, ніж серед міського населення області [10]. Це вказує на ринковий дисбаланс, при якому пропозиція робочої сили суттєво перевищує попит на неї. Однак рівень освітньої підготовки працівників сільського господарства залишається недостатньо високим. За результатами 2017 р. майже половина (46,6%) чоловіків-голів домогосподарств області мають вищу або професійну освіту. Серед жінок цей показник є нижчим і складає 29,7%. При цьому 53% домогосподарств області очолюють саме жінки [9]. Однак за останні 5 років рівень освіченості сільського населення зріс, складаючи у 2017 р. 22,5% як серед чоловіків, так і серед жінок-голів домогосподарств.

Наявність професійної освіти є визначальною характеристикою формування якісної компоненти трудового потенціалу регіону. Проте під впливом низки дестимулюючих факторів у сільській місцевості набувають поширення міграційні процеси. Основним стримуючим чинником залишається нестача робочих місць та низький рівень оплати праці. На початок 2018 р. середньомісячна заробітна плата працівників районів Черкаської обл. складала 6231 грн., що на 5% менше порівняно з оплатою праці у містах обласного значення [10].

За досліджуваний період спостерігається стійка тенденція до зростання негативного значення сальдо зовнішньої міграції міського населення (з 1247 осіб у 2015 р. до 4935 осіб у 2017 р.) [9]. У 2015 та 2017 рр. кількість приїжджих до черкаських сіл перевищувала кількість тих, котрі виїхали до інших регіонів України та держав. При цьому простежується чітка взаємозалежність між рівнем диференціації оплати праці в галузі сільського господарства та середньозваженої зарплати у районних населених пунктах: при перевищенні значення останнього, має місце негативне міграційне сальдо у сільській місцевості. Тобто, селяни, переважно з середньою та вищою освітою, залишають села у пошуках кращого рівня оплати праці, що означає втрату основи інтелектуального потенціалу черкаськими селами. Зважаючи на те, що рівень оплати праці у сільському господарстві є нижчим порівняно з середньою заробітної платою у містах Черкаської обл., мотиваційний ефект від проживання та праці на селі є недостатнім.

Наслідками подібних тенденцій є погіршення рівня життя у сільській місцевості й здатності ефективно формувати фінансові ресурси територіальними громадами. На сучасному етапі в умовах децентралізації, зважаючи на нестачу власних фінансових ресурсів та обмеженість бюджетних коштів, важливого значення набуває пошук альтернативних позабюджетних джерел фінансування з міжнародних фондів і програм.

Одним з найпоширеніших додаткових джерел фінансування неприбуткових організацій та соціально важливих проектів сільських територій є благодійні фонди (як

національні, так і міжнародні), які надають підтримку у формі грантів. Використання грантової допомоги має як переваги, так і недоліки. Серед переваг варто виділити:

- змогу залучити значну суму коштів на тривалий період часу;
- зростання дисциплінованості та чіткого закріплення обов'язків серед працівників організацій, які отримують грантове фінансування;
- перспективу повторної та довготривалої співпраці у разі належного виконання реципієнтом відповідних проектів та дотримання встановлених грантодавцем вимог.

Недоліками грантів є:

- вузька обмеженість пріоритетів фінансування з боку грантодавця, їх динамічність;
- тривалий період процесу прийняття рішення щодо надання або відмови у грантовому фінансуванні;
- поетапність і повільність у надходженні грантових коштів до реципієнта (на противагу, благодійний внесок надається одразу у повному обсязі, без суттєвих додаткових умов);
- чітка прив'язка отриманих коштів до цілей конкретного проекту [1, с. 864 – 865].

Міжнародна спільнота, підтримуючи впровадження в Україні реформи місцевого самоврядування на принципах децентралізації, виділяє значні ресурси для сприяння її реалізації, зокрема на сільських територіях. У період з січня 2015 р. до липня 2017 р. управління агропромислового розвитку Черкаської обласної державної адміністрації за підтримки Європейського Союзу (ЄС) було реалізовано проект «Створення регіонального навчально-практичного центру розвитку багатофункціональних кооперативів» завдяки грантовій програмі ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні». Вартість проекту склала 617,1 тис. євро, з яких 80% (491,9 тис. євро) було профінансовано ЄС, а 20% (123,2 тис. євро) – за кошти місцевих бюджетів Черкаської обласної ради.

Метою реалізації проекту стало зниження рівня безробіття у сільській місцевості за рахунок утворення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) та забезпечення їх матеріально-технічною підтримкою. За період реалізації проекту створено 52 СОК, які отримали в безоплатне користування 310 міні-ферм для кролів, 800 голів кролів, 20 сушильних електрошаф, 8890 саджанців ягідних культур, обладнання для вирощування кролів за сучасними технологіями [12].

Заходами альтернативного фінансування розвитку сільських територій мають бути такі [1, с. 866]:

- активне впровадження інноваційних технологій для забезпечення розвитку сучасного агропромислового виробництва;
- активізація підприємницької ініціативи у сільській місцевості;
- стимулювання несільськогосподарської зайнятості місцевого населення та розвиток інших видів діяльності на сільських територіях (туристичної, освітньо-культурної, оздоровчої тощо);
- посилення власної бази фінансових ресурсів сільських громад;
- покращення якості та умов життя сільського населення;
- раціональне та енергоощадливе використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки підприємницької діяльності у сільській місцевості;
- розвиток сфери послуг, розбудова ринкової інфраструктури та сприяння її пристосування до конкретних потреб сільських жителів;
- зростання активності населення у діяльності сільських громад та участь у прийнятті рішень щодо розпорядження наявними фінансовими ресурсами.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було виявлено, що традиційні джерела фінансування не здатні повністю забезпечити потреби територіальних громад. Дослідження фінансового забезпечення сільських територій Черкаської обл. вказує на недостатній рівень фінансування, що, перш за все, позначається на соціальній сфері (відбувається скорочення кількості мешканців сільських територій).

Не зважаючи на те, що сільське населення Черкаської обл. швидко старіє (що є характерним для більшості регіонів України), відбувається розширення демографічного підґрунтя до його відтворення (частка осіб у віці до 15 років зростає), хоча природній приріст жителів сіл стабільно скорочується. Зростання демографічного навантаження на працездатне сільське населення посилюється і високим рівнем безробіття. При цьому, зростає позитивне значення сальдо зовнішньої міграції сільського населення області та збільшення рівня освіченості серед голів сільських домогосподарств.

Саме тому важливого значення набуває пошук та залучення фінансування з альтернативних джерел (зокрема, міжнародних грантів). Ефективне фінансове забезпечення має сприяти конкурентному розвитку агропромислового виробництва, виготовленню високоякісної продукції підприємствами та селянськими домогосподарствами, розвитку несільськогосподарських видів діяльності, зростання рівня зайнятості сільського населення, що сприятиме скороченню бідності та покращенню якості життя у сільських територіях. Дослідження методів зростання рівня залучення грантового фінансування є перспективою подальших досліджень.

Conclusions. There was discovered that traditional sources of funding are unable to provide the needs of territorial communities completely. The research of financial support of of Cherkasy region rural territories demonstrates the insufficient level of funding, that primarily affects the social area (number of rural residents reduces).

Despite the fact that Cherkasy region rural population is aging rapidly (that is typical for most regions of Ukraine), the demographic background to its reproduction expands (the proportion of population under the age of 15 increases). Although the natural increase of villagers is steadily decreasing. The increase of demographic burden on the able-bodied rural population is intensified along with high unemployment rate. At the same time, the positive value of the external migration balance of region rural population and the level of education among the heads of rural households increase.

So research and attraction of financing from alternative sources (in particular, international grants) are important. Effective financial support should ensure the competitive development of agro-industrial production, the manufacturing of high-quality products by enterprises and households, the development of non-agricultural activities, the growth of employment of rural population. Such actions should reduce poverty and improve the quality of life in rural areas. The investigating of methods for increasing the attraction of grant financing is a prospect for further research.

Список використаних літератури

1. Ляхович О. О., Ільчук О. І., Джерела фінансового забезпечення розвитку сільських територій України в умовах децентралізації. Економіка і суспільство. 2017. № 13. С. 863–867.
2. Бидик А. Г. Теоретична структура механізму фінансового забезпечення розвитку сільських територій. Інноваційна економіка. 2013. № 3. С. 156–162.
3. Тичковська Л. Механізм фінансового забезпечення регіонального розвитку. Схід. 2010. № 6 (106). С. 72–75.
4. Долженко І. І. Фінансове забезпечення розвитку сільських територій в контексті європейської інтеграції України. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер.: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2013. Вип. 181 (5). С. 13–21.
5. Сухарська Л. В. Елементи системи фінансового забезпечення розвитку територіальної громади. Вісник Нац. акад. держ. управління при Президентові України. Сер. Державне управління. 2016. № 1. С. 119–125.

6. Дем'янишина О. А. Шляхи фінансування розвитку та підвищення конкурентоспроможності сільських територіальних громад. Вісник Полтавської державної аграрної академії. 2011. № 2. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nppdaa/econ/2011_2_3/352.pdf.
7. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування. Національний проєкт Децентралізація. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. 10 січня 2019 р. URL: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/359/10.01.2019.pdf>.
8. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року» від 30 грудня 2015 р. № 1437-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248907971>.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Офіційний сайт Головного управління статистики у Черкаській області URL: <http://www.ck.ukrstat.gov.ua>.
11. Россет Э. Процесс старения населения. Демографическое исследование / пер. с польск. Н. Н. Малютиной и Э. Н. Фарберовой; под ред. А. Г. Волкова. Москва: Статистика, 1968. 509 с.
12. Кооперативи – один зі шляхів подолання безробіття на селі, за даними прес-служби Черкаської ОДА. 04.02.2016. URL: <http://ck-oda.gov.ua>.

References

1. Liakhovych O.O., Ilchuk O.I. (2017) Dzherela finansovoho zabezpechennia rozvytku silskykh terytorii Ukrainy v umovakh detsentralizatsii [Sources of financial support of Ukrainian rural areas development in conditions of decentralization]. *Ekonomika i suspilstvo*. no. 13., pp. 863–867.
2. Bydyk A.H. (2013) Teoretychna struktura mekhanizmu finansovoho zabezpechennia rozvytku silskykh terytorii [Theoretical structure of financial support mechanism for the development of rural areas]. *Innovatsiina ekonomika*. № 3. pp. 156–162.
3. Tychkovska L. (2010) Mekhanizm finansovoho zabezpechennia rehionalnoho rozvytku [Mechanism of financial support of regional development]. *Skhid*. № 6 (106). pp. 72–75.
4. Dolzhenko I.I. (2013) Finansove zabezpechennia rozvytku silskykh terytorii v konteksti yevropeiskoi intehratsii Ukrainy [Financial support of rural territories development in the context of European integration of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy*. Ser.: *Ekonomika, ahraryni menedzhment, biznes*. no. 181(5). pp. 13–21.
5. Sukharska L.V. (2016). Elementy systemy finansovoho zabezpechennia rozvytku terytorialnoi hromady [Elements of the system of financial support for the development of territorial community]. *Visnyk Nats. akad. derzh. upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. Ser. *Derzhavne upravlinnia*. no 1. pp. 119–125.
6. Demianyshyna O.A. (2011) Shliakhy finansuvannia rozvytku ta pidvyshchennia konkurentospromozhnosti silskykh terytorialnykh hromad [Ways of development and increase financing of rural territorial communities competitiveness]. *Visnyk Poltavskoi derzhavnoi ahramoi akademii*. no 2. Available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nppdaa/econ/2011_2_3/352.pdf
7. Monitorynh protsesu detsentralizatsii vlady ta reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia. Natsionalnyi proekt Detsentralizatsiia [Monitoring the process of decentralization of power and reform of local self-government]. *Ministerstvo rehionalnoho rozvytku, budivnytstva ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy*. 10.01.2019. Available at: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/359/10.01.2019.pdf>
8. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy “Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi tsilovoi prohramy rozvytku ahrarynoho sektoru ekonomiky na period do 2020 roku” [About approval of the Concept of the state target program for the development of the agrarian sector of the economy for the Period until 2020]. 30.12.2015. № 1437-r. Available at: URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248907971>.
9. Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
10. Ofitsiyniy sait Cherkaskoi oblasnoi sluzhby statystyky. Available at: <http://www.ck.ukrstat.gov.ua>
11. Rosset E. (1968) Protsess starenia naseleniia. Demograficheskoe yssledovanye [The aging of the population. Demographic study]. 509 p.
12. Kooperatyvy - odyz zi shliakhiv podolannia bezrobittia na seli. Za danymy pres-sluzhby Cherkaskoi ODA [Cooperatives - one of the ways to overcome unemployment in the countryside]. 04.02.2016. Available at: <http://ck-oda.gov.ua>

Отримано 18.03.2019